

החינוך החרדי והפיקוח עליו

תקציר

רקע

תלמידי החינוך החרדי הם כ-30% מתלמידי מערכת החינוך העברי בישראל, וחלקם בה גדל בהתמדה. שלא כמו החינוך הממלכתי, רובם המוחלט של מוסדות החינוך החרדיים הם בבעלות פרטית של עמותות (בעלויות), והן המעסיקות את עובדי ההוראה (עו"ה). יש מוסדות חינוך נפרדים לזרמים חרדיים שונים וכן בתי ספר נפרדים לכל מגדר. תקצוב מוסדות החינוך החרדיים משתנה בהתאם לסוג הבעלות ולשיעור לימודי הליבה¹. בשנת 2014 הקים משרד החינוך את המחוז החרדי (המחוז), כדי לקיים פיקוח נפרד ומותאם לחינוך החרדי.

נתוני מפתח

4.4 מיליארד ש"ח

תקציב משרד החינוך בשנת התשע"ח לחינוך החרדי היסודי והעל-יסודי. סך תקציב המשרד לשנת התשע"ח-כ-50 מיליארד ש"ח

29.7%

מתלמידי החינוך העברי היסודי למדו בשנת התשע"ח בפיקוח חרדי. בהתשפ"ג (2022-2023) צפוי שיעורם לגדול ל-31%

446,000

תלמידים חרדים למדו בשנת התשע"ט בכ-6,600 מוסדות חינוך. את המוסדות הפעילו יותר מ-1,000 בעלויות

13% מהבנים ו-21% מהבנות

שלמדו בשנת התשע"ז בכיתה י"ב במוסדות החרדיים המגישים לבחינות בגרות זכאים לתעודת בגרות.

84% מהבנים

במוסדות החינוך העל-יסודי החרדי למדו במוסדות שאין בהם לימודי ליבה. 56% מהבנים במוסדות החינוך היסודי החרדי למדו לימודי ליבה חלקיים

76%

שיעור התלמידים במחוז החרדי שלמשרד החינוך אין נתונים מלאים על עו"ה המלמדים אותם

40%

מספרי הלימוד לחרדים שמשרד החינוך אישר הם ספרים ישנים שהתאמתם לתוכנית הלימודים חלקית בלבד

60% מהבנות

ממשיכות ללימודים בסמינרים להוראה, לאחר שעמדו במבחני סאלד - מבחנים המחליפים חלק ממבחני הבגרות

1. לימודי ליבה - לימודי יסוד בחינוך הממלכתי. מקצועות ליבה (יסוד) הם מקצועות החובה שקבע משרד החינוך, והם בסיס משותף ומחייב לכלל מוסדות החינוך.

פעולות הביקורת

במרץ - אוגוסט 2019 בדק משרד המבקר היבטים בחינוך החרדי ובפיקוח עליו. נבדקו הנושאים האלה: תמונת מצב - היעדים וההישגים הלימודיים של התלמידים החרדים; עו"ה במגזר החרדי - נתונים שיש למשרד החינוך, העסקה, הכשרה והשתלמויות; ספרי הלימוד במגזר החרדי בתחומי הליבה; היקף לימודי היסוד בחינוך היסודי החרדי; הפיקוח הכולל והבקרה על בתי הספר היסודיים החרדיים; הפיקוח והבקרה על בתי הספר היסודיים החרדיים במעמד "פטור" - המלמדים לימודי ליבה בשיעור של 55% (מוסדות "פטור"); והפיקוח המינהלי והפיננסי על בעלויות ועל מוסדות חינוך.

תמונת המצב העולה מן הביקורת

מבחני המיצ"ב (מדדי יעילות וצמיחה בית ספרית), שמטרתם לספק מידע פדגוגי אובייקטיבי לצורך זיהוי בעיות וכשלים ולשיפור ההוראה בבתי הספר, מתקיימים רק בחלק קטן מבתי הספר החרדים ובאלו שהם מתקיימים הם מבוצעים במתכונת חלקית. בפועל, הישגי התלמידים במוסדות החרדיים, המשתתפים במבחני המיצ"ב במקצועות המתמטיקה והעברית, נופלים מההישגים הארציים.

משרד החינוך לא קבע יעדים במבחני המיצ"ב למגזר החרדי והיעדים שהוא קבע למגזר החרדי בנוגע לזכאות לבגרות הם נמוכים לעומת יעדי הזכאות הכלל-ארציים.

רוב מוסדות החינוך החרדיים אינם מדווחים למשרד החינוך על מצבת עו"ה שלהם, ולכן למשרד אין נתונים מלאים על עו"ה במגזר החרדי, דבר הפוגע ביכולות הניהול והפיקוח שלו.

יש מחסור חמור במורים גברים חרדים למקצועות הליבה. במוסדות החינוך לבנים מלמדים גם מי שאין להם תעודת הוראה. מעט עו"ה חרדיים משתתפים בהשתלמויות שעורך משרד החינוך.

יש מחסור בספרי לימוד עדכניים מאושרים ומותאמים למגזר החרדי. בבתי ספר חרדיים משתמשים בספרי לימוד לא מאושרים, ולמשרד החינוך אין מידע מסודר בנושא.

לפי חוזר מנכ"ל משרד החינוך, היקף לימודי הליבה המלא שנקבע לבתי הספר החרדיים קטן מהמחויב ביתר זרמי החינוך. בדיקת שיעור לימודי הליבה שמבצע משרד החינוך אינה נוגעת לשעות הלימוד הנדרשות בכל מקצוע.

משרד החינוך אינו מפקח פיקוח מיטבי על מוסדות "הפטור", המתקצבים בכ-250 מיליון ש"ח בשנה.

הפיקוח, הבקרה והאכיפה של משרד החינוך על הבעלויות ועל הדרך שבה הן מנצלות את התקציב הניתן להן מצומצמים ביותר. נמצאו מקרים שבהם בעלויות פגעו בשכר עובדיהן.

הקמת המחוז החרדי וזרם החינוך הממלכתי-חרדי ופעולתם מקרבים את החינוך החרדי ליעדים פדגוגיים. עם זאת, הפערים בין החינוך החרדי לבין שאר הזרמים עדיין גדולים מאוד.

פעולות בתהליכי שיפור - בשנת 2019 החל המינהל לבצע בקרות רב-תחומיות בבתי ספר יסודיים חרדיים, אך הן עדיין חלקיות ומצומצמות. כמו כן, משרד החינוך הקים בשנים האחרונות שישה מרכזים אזוריים לפיתוח סגלי הוראה (פסג"ה) המקיימים השתלמויות לעו"ה חרדים.

עיקרי המלצות הביקורת

ראוי שמשרד החינוך יקבע יעדים למגזר החרדי ויפעל להשגתם. ראוי גם שישקול דרכים להרחבת מספר בתי הספר המשתתפים במבחני המיצ"ב ובמבחני הבגרות ויפעל להגדלת שיעור הנבחנים בבחינות הבגרות ושיעור הזכאים לתעודת בגרות.

ראוי שמשרד החינוך יסדיר את העסקת עו"ה במגזר החרדי מבחינת הדרישות ההכרחיות שיש לעמוד בהן, לרבות הכשרתם והדיווח עליהם. ראוי גם שיפעל מול הבעלויות לקבלת מידע על כלל עו"ה כדי לייצר מסד נתונים בסיסי שיאפשר לזהות את הפערים ואת הצרכים.

ראוי שהמשרד ינקוט צעדים להגדלת מספר המורים המוכשרים ללמד מקצועות ליבה ושיפעל, בשיתוף פעולה עם המוסדות החרדיים להכשרת עו"ה, להתאמת תוכניות הלימוד לנדרש.

על המשרד גם לוודא שספרי הלימוד המותאמים לחרדים הם עדכניים, לפעול להגברת השימוש בספרי לימוד שאישר ולבחון דרכים לעידוד השתתפותם בתוכנית השאלת ספרים. ראוי שמשרד החינוך יבחן את תוכנית היסוד שנקבעה בשנת 2011 בכל הנוגע ללימודי ליבה מול המציאות המשתנה.

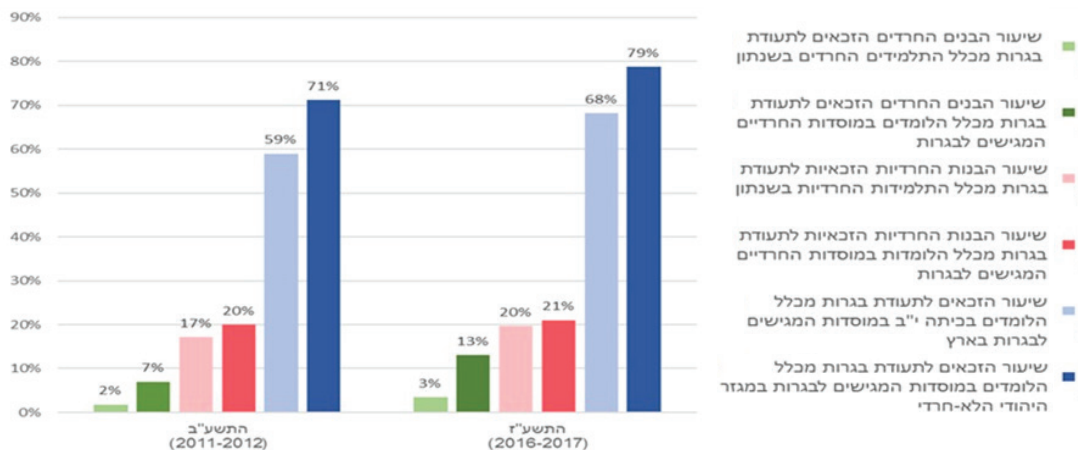
על משרד החינוך להסדיר את מתכונת הבקרה במוסדות "הפטור". ראוי שיפעל להגברת יעילותם של מנגנוני הבקרה והאכיפה וכי יבחן את קביעתם של אמצעי אכיפה נוספים כנגד בעלויות הפוגעות בתנאי העסקת עובדים.

סיכום

בצד הרצון לשמור על הייחוד התרבותי של החינוך במגזר החרדי, שלווה במתן עצמאות לזרם זה אך גם במתן תקציבי מדינה, חשוב לקיים מערכת של דרישות פיקוח ואכיפה. באמצעותה יש להבטיח שמערכות החינוך החרדיות ישמרו על הכללים שקבע משרד החינוך ויספקו לתלמידים מיומנויות וידע שיאפשרו להם להתפרנס בעתיד באופן ההולם את כישוריהם. הדבר חשוב שבעתיים לנוכח תחזית הגידול במגזר החרדי והצורך בשילובו הראוי במשק הלאומי.

**שיעור הזכאים לתעודת בגרות, לפי מגדר, מגזרים ומוסדות לימוד;
התשע"ב (2011-2012) והתשע"ז (2016-2017)**

המקור: נתוני משרד החינוך, בעיבוד משרד מבקר המדינה.